

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Opra Koppány*

Kolozsvár

A Korán Jézus- és istenképe a keresztyén teológia mérlegén

Mivel az iszlám¹ a világ második legnagyobb vallása és Európában országokként vannak muszlim közösségek, nekünk, keresztyéneknek párbeszédet lehet és kell is folytatnunk velük. E párbeszéd pedig nem kerülheti el a Biblia és a Korán közötti kapcsolópontokat.² Egyik ilyen kapcsolópont e tanulmány által feldolgozott téma is: a Jézus Krisztusról és Istenről alkotott kép.

* Opra Koppány (Kézdivásárhely, 1998) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intéze elsőéves magiszterhallgatója.

¹ „Az iszlám szó jelentése: *teljes engedelmesség Isten felé*, illetve *rábízni mindent Istenre*. Ugyanakkor a *béke* szóval is párhuzamba lehet állítani. Ha az ember kutatásokat végez az iszlám szó arab származását illetően, azt találja, hogy az »iszlám« főnévből ered, amely az arab »szalima« igéből származik, amelynek jelentése: szabad, elmenekül valamitől, biztonságban van, hiba nélküli, és világosan bizonyított. Más szóval, az iszlám a következőket is jelentheti: az út a szabad létezéshez, az út az emancipációhoz, amely megszabadít minden szenvedéstől, *az út a biztonsághoz és az egészséghez*.” Hadzsi Muhammad al-Kaaim Szafá Szavada: *A Szcizentológia és az iszlám. Összehasonlító tanulmány*. 1996, 5. In: *Docplayer*. <http://docplayer.hu/44545552-A-szcizentologia-osszehasonlito-tanulmany.html> (2021. júl. 20.).

² „A Korán olvasmányt jelent. A muszlim teológusok is megegyeznek abban, hogy a kinyilatkoztatás sorozata Gábrriel arkangyal felszólítására kezdődött, amelyet a 96. szúra első öt versében olvashatunk: »Recitálj Uradnak nevében, aki teremtett, – Teremtette az embert egy vérrögből – Recitálj, mert Urad, a legkegyesebb – Aki az íróvesszővel tanított, – Megtanította az embert arra, amit nem tudott.« Az iszlám teológia nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a Korán nem Mohamedtől származik, és hogy a kinyilatkoztatások átvételekor Mohamed annyira passzív befogadó volt, hogy nem tudott sem ellenállni, sem befolyásolni annak lefolyását.” Csordás Eörs: *Párbeszéd az iszlámmal*. Szent István Társulat, Budapest 2001, 41–42. A muszlimok a Koránt Isten szó szerinti szavának tekintik, egyáltalán nem emberi alkotás is, mint például a Biblia. A Korán Isten Igéje, Isten Szava, a Könyvvé lett Ige. Azonban a Korán megfelelő értéséhez szükségesek az úgynevezett hadíszok, hagyományok, amelyek Mohamed összegyűjtött szavaiból és cselekedeteiből állnak. A Korán szövegének jelentését ezek segítségével ismerhetjük és érthetjük meg jobban, egyszóval a hadíszok által visszahelyezhetjük a Korán szúráit a maga történelmi kontextusába. Schirmacher, Thomas: *The Koran and the Bible*. Translated by Richard McClary, revised by Thomas K. Johnson. “World of Theology Series”. Studies published by the Theological Commission of the World Evangelical Alliance, vol 7. Verlag für Kultur und Wissenschaft – Culture and Science Publ., Bonn 2013, 23–24. 35.

Az iszlám és a keresztyénség tanítása számos ponton hasonlóságot mutat, de ezek a hasonlóságok olykor a legnagyobb szembenállást eredményezik. E tanulmány azzal a megelőlegezett tisztelettel és érdeklődéssel kíván rálépni a „legkiválóbb útra” (1Kor 12,13), amely úgy közelíti meg egy másik vallás hitigazságait, hogy feltár, összehasonlít, mérlegel, állást foglal, és mindeközben szeretettel viszonyul, s így kezdeményez és párbeszédet folytat az iszlámmal. A szeretet azonban nem jelent és nem feltételez homogén keveréket, vallási szinkretizmust. Viszont ha ezt a „legkiválóbb utat” választjuk, és ezen kívánunk járni, akkor tarthatatlan a sokak által máig fenntartott *Extra Ecclesiam nulla salus* dogma – legalábbis abban az értelemben, amelyben azt több évszázadon keresztül alkalmazták a római katolikus egyházban.³ Az *Extra Ecclesiam nulla salus* dogmát az *Extra Christum nulla salus* hitvallásnak kellene felváltania, ugyanis az 1Jn 4,9-ben ezt olvashatjuk: *Abban nyilvánult meg Isten irántunk való szeretete, hogy egyszülött Fiát küldte el Isten a világba, hogy éljünk általa.* Éppen a „legkiválóbb út”, a szeretet követeli meg tőlünk, hogy ebből a hitigazságból soha ne engedjünk, és azt soha el ne hallgassuk. A szeretet missziót parancsol, a missziót pedig nem tudhatjuk le az anonim keresztyénség⁴ állítólagos elégségességével, hiszen így a Jézus Krisztus missziói parancsa válna értelmetlenné. Találón fogalmaz Hans Küng, amikor azt mondja:

³ Órigenész így fogalmazott: „Senki ne hitesse, senki ne csalja meg magát: e házon, tehát az egyházon kívül senki meg nem tartatik; mert ha valaki innen eltávozik, a halál martaléka lesz.» Cyprianos (De unitate ecclesiae, 6) teljes jogi következtetéssel fogalmazza meg ugyanezt: »Bárki, aki az egyháztól elszakítja és egy házasságtörővel köti össze magát, kizárja saját magát az egyháznak adott ígéretekől, és aki a Krisztus egyházát elhagyja, nem részesül Krisztus adományaiból. Idegen, tisztátalan, ellenség lesz belőle. Mert Isten nem lehet Atyjuk azoknak, akiknek az egyház nem anyjuk. Ahogyan a kívülállók közül bárki bemehetett Nőé bárkájába, úgy az egyházba is bejöhet az, aki akar.« [...] VIII. Bonifác, a nagy egyházszakadás pápája pedig »Unam Sanctam« kezdetű bullájában, a félreértések elkerülése végett már így pontosítja a meghatározást: »a pápa egyházán kívül nincs üdvösség.« Visky S. Béla: Keresztyénség és világvallások Hans Küng értelmezésében. In: uő: *Bizalom a határon. Teológiai esszék és tanulmányok.* Koinónia Kiadó, Kolozsvár 2003, (21–64) 26., 27.

⁴ A II. vatikáni zsinat kimondja: „Akkor is, ha az emberek a mi Urunk Jézus Krisztus Atyját nem ismerik, de elismernek egy Teremtőt, vagy pedig árnyékokban és képekben az ismeretlen Istent keresik, akkor Isten nincs távol tőlük, mert Ő ad mindeneknek életet és lehetet (ApCsel 17), és a Szabadító azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön (1Tim 2,4). Mert azok, akik Krisztus evangéliumát és az ő egyházát önhibájukon kívül nem ismerik, de Istent őszinte szívvel keresik, és a lelkiismereti parancsban felismert akaratát az Ő kegyelme hatására betölteni igyekeznek, elnyerhetik az örök életet.” Karl Rahner, a II. vatikáni zsinat egyik vezető teológusa „anonimkeresztyénség”-nek nevezi a zsinat határozatát, amely szerint „a jóindulatú hindu, buddhista, muzulmán vagy bármilyen vallásos hagyományhoz tartozó (vagy éppen nem tartozó) személy tulajdonképpen – rejtett módon – keresztyénekin tekinthető”. Visky S. Béla: *i. m.* 29., 30.

„Az a tény, hogy Isten a maga kegyelmével átfogja minden teremtményét, a nem hívőt is, nem jelenti azt, hogy minden egyes embert kereszténynek, sőt egyházhoz tartozónak kellene tekinteni.”⁵

A keresztyének számára öröm, hogy az egyházhoz tartoznak, de ez az öröm nem lehet kárörömmé abból fakadóan, hogy „az egyházon kívül nincs üdvösség”, hanem evangéliummá, meghívó üzenetté kell válnia:

„A másokra nézve félreérthető negatív formula helyett tehát annak pozitív magvát kell felmutatni: az egyházban igenis VAN üdvösség, mert ahol a Krisztus, ott az egyház: *ubi Christus, ibi Ecclesia*.”⁶

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy Jézus Krisztus hogyan, milyen minőségben és méltóságban jelenik meg a Korán elbeszéléseiben, illetve az iszlám teológiában, és hogy a Korán Jézus Krisztusról szóló leírásai hogyan és miben mutatnak ellentétet, párhuzamot vagy éppenséggel hasonlóságot a Bibliával, illetve a keresztyén teológiával.

A Korán Jézus-képének lehetséges forrásai

Mohamed politeista vallásból vezette át monoteista hitre az akkor még törzsi kötelékben élő arab törzseket (Kr. u. 6–7. század). A Koránban több olyan elbeszélést is találunk, amely, ha nem is feltétlenül egyezik, de mindenképpen hasonlóságot mutat a Biblia egyes elbeszéléseivel.⁷ Mohamed ismerte a zsidó és a keresztyén hagyományokat, sőt még az apokrif jellegűeket is beépítette saját tanításába. Itt fontosnak látjuk megjegyezni, hogy nem arról van szó, hogy a judaizmus, valamint a keresztyénség befolyásolta az iszlám létrejöttét, hanem inkább kiegészítő anyagként szolgált az iszlám tanításához.⁸

A hagyomány szerint egy kikötőben Mohamed többször találkozott egy keresztyén rabszolgával. Egyrészt tőle is informálódhatott a keresztyén tanításokat illetően, másrészt arra is gondolhatunk, hogy Mohamed kereskedő lévén sokat utazott, így bőven lehetett alkalma arra, hogy megismerje a keresztyén vagy éppen zsidó vallási hagyomány elemeit, elbeszéléseit. Nem utolsósorban tudnunk kell azt is, hogy a másik két monoteista hit, a zsidó és a keresztyén vallás hívei nemcsak

⁵ Visky S. Béla: *i. m.* 30.

⁶ Uo. 30–31.

⁷ Megjelenik a bűneset története, szó van Ádámról, Ábrahámról, Izsákról, Izmaelről, Jákobról, Józsefőről, Mózesről, Jónásról, Jézusról, az utolsó ítélet napjáról, a paradicsomról, a pokolról, a sátánról (Iblisz) stb.

⁸ Kránitz Mihály: Egy Isten, két vallás. Azonosságok és különbözőségek a Tanítóhivatal szemszögéből. In: Benyik György (szerk.): *A Biblia és a Korán*. Szegedi Nemzetközi Biblikus Konferencia, Szeged, 2007. augusztus 26–29. JATEPress, Szeged 2008, (53–68) 57.

az arabokhoz közel, hanem közöttük éltek,⁹ amint azt Mohamed működésének második színtere, Medina is tanúsítja, ahol három zsidó – talán prozelita arab – törzs is együtt élt az arab törzsekkel.¹⁰

A Korán Jézus-képe arra enged következtetni, hogy Mohamed nem közvetlenül a Bibliából ismerte a zsidó és a keresztyén vallás hagyományait. A tartalmi eltéréseken túl két okunk is van ennek feltételezésére. Az egyik, hogy Mohamed idejében a Bibliának még nem volt arab nyelvű fordítása. A másik pedig az, hogy a Korán Jézus-bemutatása a keresztyén apokrif hagyományokra¹¹ támaszkodik. Ezek az akkor már kanonizált Bibliában egyáltalán nem szerepeltek. Mindezek fényében kijelenthetjük, hogy Mohamed a szóbeliség útján szerezte ismereteit.

Az iszlám teológia azt vallja, hogy Mohamed a Korán tartalmát kinyilatkoztatásokban kapta, és így foglaltatott a Koránba. Mohamed rövidebb-hosszabb szűrőket kapott a mennyből Gábriel arkangyal közvetítése révén, amelyeket – mivel ő maga írástudatlan¹² volt – lediktált tanítványainak, és visszaolvasatással ellenőrizte annak helyességét.¹³ Mohamedet az első transzcendens élménye után, amelyet a *Híra-hegy* barlangjában kapott,¹⁴ félelem és értetlenség fogta el. Felesége, Khadídza, és unkatestvére, a (talán) keresztyén Waraqa ibn Nawfal megnyugtatta, sőt ő maga vont párhuzamot Mohamed vallásos élménye és a Bibliában is megjelenő prófétai státusz között.

„Waraqa elmondta, hogy az, ami Mohameddel történt, hasonló ahhoz, ami korábban Mózesrel esett meg. Részben Waraqa véleménye miatt, de talán más okok is

⁹ Mohamed isteni kinyilatkoztatásban való élményét nem tisztünk megkérdőjelezni, azonban tudnunk kell, hogy Mohamed idejében a két monoteista, a zsidó és a keresztyén vallás követői jelen voltak az Arab-félszigeten. Miután Titus lerombolta a jeruzsálemi templomot (Kr. u. 70), és Hadrianus leverte a Bar-Kochba-féle lázadást (Kr. u. 135), a zsidók feltehetőleg az arabok által lakott területek észak-nyugati részén található oázisban telepedtek le. Szíriában és Etiópiában a keresztyénség terjedt el, az Arab-félsziget déli részén, a Nadzsrán-oázisban még püspökséget is tudtak alapítani. Küng, Hans – Ess, Josef van: *Párbeszéd az iszlámról*. Ford. Szabóné Révész Magda. Kereszténység és világvallások. Palatinus, Budapest 1998, 20–21.

¹⁰ Watt, William Montgomery: *Az iszlám rövid története*. Ford. Filipcei Mirandella. Akkord Könyvkiadó, Budapest 2000, 33.

¹¹ Például: *Ádám és Éva élete* (pszeudoepigráf irat), *Tamás gyermekkor- evangéliuma* (apokrif evangélium).

¹² Ez inkább egy iszlám teológiai megfontolás, mintsem egy gazdag kereskedő ismertetőjegye.

¹³ Munif, Abdul-Fattah: A Korán-magyarázat és helye a muszlim gondolkodásban. In: Benyik György (szerk.): *i. m.* (27–51) 28–29.

¹⁴ Watt, William Montgomery: *i. m.* 17.

közrejátszottak abban, hogy Mohamed az Istentől kapott kinyilatkoztatásoknak tekintette azokat a szavakat, amelyeket hallott és később hirdetett.”¹⁵

Így Mohamed a továbbiakban Isten „küldöttjé”-nek (Szúra 3,144; 5,14–15; 13,30), a „próféták pecsétjé”-nek (33,40) tekintette magát.

Jézus Krisztus személye

A két legtöbb követőt számláló világvallás, a kereszténység és az iszlám között Jézus Krisztus az egyik kapcsolópont.¹⁶ Jézus Krisztus történeti személyének valósága mára már nem képezi vita tárgyát, de tudjuk, volt idő, amikor ezt megkérdőjelezték. De kicsoda is volt Jézus Krisztus? Ebben a kérdésben a korai keresztény egyházban sem volt dogmatikai konszenzus.¹⁷ A legtöbb keresztény irányzat felismerte és elfogadta, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia, aki tökéletesen ember (Mk 14,33.34; Jn 4,6; 1Jn 4,2) és tökéletesen Isten (Lk 24,52; Jn 16,23), aki öröktől fogva létezett (Jn 1,1 skk; 14; 1Kor 8,6; Jn 8,58; Gál 4,4). Egyik legtöbb vitát kiváltó kérdés a Krisztusban jelen levő két természet, az isteni és emberi természet kettőssége kapcsán fogalmazódott meg. Tertullianus

¹⁵ Watt, William Montgomery: *i. m.* 17.

¹⁶ Alphonse, Ndongo Kamdem: Jesus in the Bible and the Qur'an: A Comparative Study. In: *Journal Of Humanities and Social Science* 12, (2013/1), (14–19) 14.

¹⁷ Az isteni és az emberi természet tökéletesen egyesül Jézus Krisztus személyében, de nem elegyedik – ezt valljuk róla, illetve kettős természetéről. Ez viszont nem volt mindig egyértelmű, ugyanis emiatt számos eretnek és eretnecség került átok alá, többek közt a gnosztikusok, a dokeztisták, Marcion, illetve Arius, az alexandriai presbiter. Arius azt vallotta, hogy Jézus Krisztus nem Isten, csupán részesült az isteni méltóságban, tehát megistenült. Ez arra sarkallta az egyházat, hogy meghatározza az általános, Biblián nyugvó egyházi tanítást. Arius Isten egységét és megváltozhatatlanságát vélte veszélyben látni, ha azt mondjuk, hogy Jézus Krisztus is Isten. Felfogásában minden, ami Istentől kívül van, csak teremtmény lehet. Órigenész tanításában három személyről, de egyetlen Istenről van szó, Arius viszont már három Istenről beszél. „A dogmaharcban ezért vált meghatározó kérdéssé: Krisztus Isten-e vagy teremtmény? Ezzel a megváltás lehetősége és ténye közvetlenül összefüggött. Ha Krisztus nem valódi Isten, akkor nem vihette véghez a megváltást. Arius azt is tanította, hogy Jézusnak nem volt emberi lelke, csupán »lélek nélküli teste«. Szerinte az isteni Logos az emberi lélek helyére lépett. Ezért Krisztus lényegében közép-lény volt: nem valódi Isten és nem valódi ember!” Viszont tudnunk kell azt is, hogy az általános egyházi tanítás nem ez volt. Ennek pecsétjeként a 318-as alexandriai zsinaton elítélték Ariust, de tanítása tovább élt, és az ebből keletkezett vita miatt 325-ben Nagy Konstantin összehívta az első ökumenikus zsinatot Niceába, ahol megerősítették Arius kiközösítését, és megfogalmazták a Jézus Krisztusról szóló és Biblián alapuló tanítást: „Hiszünk [...] egy Úr Jézus Krisztusban, az Istennek a Fiában, aki az Atyától, vagyis az Atya lényéből nemzetett egyszülött, Istentől való Isten, világosságból való világosság. Igaz Istentől való igaz Isten, nemzetett, nem teremtetett, egylényegű az Atyával; aki által lettek mindennek, amik a mennyben és amik a földön vannak [...]” Coljin, Jos: *Egyetemes egyháztörténet*. Iránytű Alapítvány, Gödöllő 2001, 48–50.

a *logosz-krisztológia* kapcsán felmerült kérdésre, hogy tudniillik az isteni természet (a Logosz) miként egyesül az emberi természettel Krisztusban, így válaszolt:

„Isten nem változott meg, mert ő mindig ugyanaz marad. Amikor Krisztus emberi testet vett magára, Istensége nem változott, hanem ráadásul Isten Fiaként valóságos ember is lett.”¹⁸

A korai egyház által vallott kettős természettől eltér a Korán tanítása Jézus Krisztusról. Próféta minőségben jelenik meg a Koránban, s ezért egyszerű halandó, aki csodáit nem Isten Fiaként, azaz isteni mivoltából, önnön erejéből cselekedte, amint azt a keresztyén teológia vallja, hanem csupán Isten felhatalmazása, engedélye által:

„És [Allah elküldi őt] küldött gyanánt Izráel fiaihoz, [akikhez ekképpen szól]: »Jellel jöttem hozzátok a ti Uratoktól: teremtek nektek agyagból valamit, ami úgy fest, mint egy madár. [Életet] lehelek belé, s – Allah engedelmeivel – [igazi] madár lesz. Meggyógyítom – Allah engedélyével – azt, aki születésétől fogva vak, s [meggyógyítom]« a leprást és feltámasztom a halottakat.” (Szúra 3,49)

„[...] [És emlékezz arra], amikor az én engedelmemmel agyagból teremtettél valamit, ami úgy fest, mint a madár, és [életet] leheltél bele, s – az engedelmemmel – [igazi] madár lett. [És emlékezz arra], amikor az én engedelmemmel meggyógyítottad azt, aki születésétől fogva vak és a leprást, [emlékezz arra], amikor az én engedelmemmel feltámasztottad a halottakat [a sírjukból], és [emlékezz arra], amikor távol tartottam tőled Izráel fiait [és nem bántottak], amikor nyilvánvaló bizonyítékokkal felkerested őket, s [amikor] azok, akik hitetlenek, azt mondták: »Ez nyilvánvaló varázslat.«” (Szúra 5,110).¹⁹

A Koránban háromszor is előfordul a „Jézus Krisztus”, megnevezés, de az is egyértelmű, hogy Mohamed számára a „Krisztus” titulus nem az Ószövetségben megígért Messiásra utaló méltóságjelző, hanem ragadványnévszerű pontosításként szolgál Jézus személyének pusztá azonosítására: „Krisztus Jézus, Mária fia, csupán küldötte Allahnak” (Szúra 4,171). Ez tehát nincs kapcsolatban az újszövetségi *Logosz-krisztológiával*, amelynek értelmében Jézus a Krisztus, Isten préegzisztens örök Igéje, és Isten maga az Ige (Jn1,1). Jézus szűztől való fogantatása pedig csupán az isteni, teremtő hatalom kifejezése (Szúra 3,47).²⁰

¹⁸ Coljin, Jos: *i. m.* 55.

¹⁹ A Korán idézeteinek forrása: Simon Róbert: *Korán. A Korán világa*. Második, javított kiadás [egy kötetben]. Helikon Kiadó, Budapest 1994.

²⁰ Uo. 120–122.

A Korán tud Jézus tevékenységéről, tanítványairól és csodatételeiről, de ezekre csak elvétve hivatkozik.²¹ A Szúra 19,30-ban a csecsemő Jézus úgy mutatkozik be a zsidóknak, mint aki Isten szolgája és prófétája, s akárcsak a többi próféta, megkapta a kinyilatkoztatást. Arthur John Arberry (1905–1969) orientalista, aki angol nyelvre fordította a Koránt,²² így tolmácsolta ezt a verset: „A gyermek] azt mondta: „Allah szolgája vagyok! Odaadta nékem az Írást és prófétává tett.”²³ Tehát Jézus is kapta a kinyilatkoztatást, míg a keresztyén felfogás szerint, illetve a Bibliában ő maga a kinyilatkoztatás. A Korán viszont így kívánja egyértelművé tenni, hogy Jézus is csak ember, Allah küldötte, vagyis próféta volt (Szúra 43,63–64):

„És amikor Jézus eljött a nyilvánvaló bizonyítékokkal, azt mondta: »Eljöttem hozzátok a bölcsességgel, és hogy elmagyarázzak nektek valamit abból, amiben összekülönböztetek. Féljétek hát Allahot, és engedelmeskedjete nekem! Allah az én és a ti Uratok. Szolgáljátok hát őt! Ez az egyenes út.«”

A Korán szerint Jézus megjövendölte Mohamed érkezését is egyik prédikációjában (Szúra 61,6):

„És [emlékeztek arra], amikor Jézus, Mária Fia ezt mondta: »Izráel fiai! Allah küldött engem hozzátok, bizonyosságául annak, ami a *Tórából* előttem volt, és hogy örömet hozzak egy küldöttről, aki énutánam jön el, s akinek fölöttébb dicsért a neve.«”

Jézus azon igazak közé tartozott, akik közel állnak Allahhoz (Szúra 3,45):

„[Emlékeztek arra], amikor az angyalok azt mondták: »Ó, Mária! Allah hírül ad néked egy ígét, amely tőle [ered], a neve Jézus, a Messiás, Mária fia (*al- Mashīh ‘Isā b. Maryama*). Nagy becsben fog állani az evilágon és a túlvilágon s azokhoz fog tartozni, akik közel állnak [Allahhoz].«”

Imáját Isten parancsa szerint mondta el, fizette a szegényadót, ahogyan ezt a muszlimok is teszik, és kegyesen bánt édesanyjával (Szúra 19,31–32):

„És áldottá tett engem, legyen bárhol is, és elrendelte nekem az imádkozást és az alamizsnálkodást, ameddig csak élek, és hogy az anyám iránt jámbor [legyek].”

²¹ Simon Róbert: *i. m.* 64.

²² Arberry, Arthur J. (ford.): *The Koran Interpreted*. Vol. 1–2. Allen & Unwin, London – Macmillan, New York 1955.

²³ Hasonlóképpen tolmácsolta a Szúra 19,30-at három boszniai fordító is: „Odaadta nékem a Könyvet és prófétává tett.” Ld. Zovkić, Mato: Jézus gyermekkora és küldetése a Koránban és a szinoptikus evangéliumokban. In: Benyik György (szerk.): *i. m.* (143–164) 151.

Kortársai mégis elvetették üzenetét, tetteit „nyilvánvaló szemfényvesztésnek” bélyegezték (ld. a már idézett Szúra 5,110-et és 61,6-ot).

Csak a tanítványai tartottak ki mellette. A zsidók megpróbálták megölni Jézust, és dicseksznek is azzal, hogy megtették ezt, azonban valaki mást feszítettek keresztre. Egyes vélemények szerint az a valaki Júdás volt, aki így egyúttal megkapta jogos jussát is. De Isten felemelte Jézust a mennybe, anélkül, hogy megölték volna (Szúra 4,157–158):

„Megöltük Jézust, a Messiást, Mária Fiát, Allah küldöttét» – holott [valójában] nem ölték meg őt és nem feszítették keresztre, hanem [valaki más] tétetett nekik [Jézushoz] hasonlónak [és azt ölték meg]. Akik [Jézust] illetően összekülönböztek, azok kétségben vannak felőle. Nincs tudomásuk róla, csupán vélekedésüket követik. Bizonyosan nem ölték meg őt, ellenkezőleg, Allah magához emelte őt. Allah hatalmas és bölcs.”

Jézus halálának valóban csak úgy van értelme, ha valamit tett is azáltal, különben csupán értelmetlen tragédia lenne. Az iszlám gondolkozásban nincs helye a tragédiának, az abszurdumnak azonban igen.²⁴

Míndezek mellett még az is rendkívül érdekes, hogy a későbbi muszlim hagyomány Jézushoz hasonlította Mohamedet. Ibn Ishāq, aki a *szíráh-irodalommal*, vagyis a Mohamed életéről szóló írásos hagyományok összegyűjtésével foglalkozott, ilyen történeteket talált Mohamedről: amikor Mohamed Medinába vándorolt volna, a város tizenkét lakosa állítólag hűségesköt tett neki, és ez nyilvánvaló párhuzam a tizenkét apostollal. A Medina körüli védőárok ásása során pedig Mohamed állítólag csodával határos módon az összes munkást jóllakatta egy maroknyi datolyából, ami Jézus kenyérsokasításának csodájára emlékeztethet.²⁵ A Szúra 33,21 pedig követendő példaképként mutatja be Mohamedet:

„Allah küldöttében pedig szép példaképek van – annak, aki reményét Allahba és a Végső Napba vetette, és gyakorta emlékezik Allahról.”

A Korán nem beszél Jézus nyilvános tevékenységéről, hanem csak összefoglalóan utal arra (vö. a már idézett Szúra 3,49-cel és 5,110-zel).²⁶ Érdekes párhuzamokat fedezhetünk fel a Biblia és a Korán beszámolóí között. A Szúra 3,49–51 szerint Jézus kijelenti, hogy felhatalmazást kapott bizonyos dolgok megvál-

²⁴ Küng, Hans– Ess, Josef van: *i. m.* 156–157.

²⁵ Ld. Muhammad profet of Islam. (Biographical sources.) In: *Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Muhammad> (2021. júl. 20.).

²⁶ Gnilká, Joachim: *Biblia és Korán, ami összeköti és ami elválasztja őket*. Ford. Sasvári Györgyné, Simon Róbert. Szent István Társulat, Budapest 2007, 125–126.

toztatására. Ilyenek például az étkezési előírások (vö. Mt 5,17–19., Lk 16,16–17), és hogy egyedül az ő Urának kell engedelmeskedni:

„[...] »Hírül adom nektek, hogy mit esztek, és mit tároltok házaitekben. [Mind]ebben jel van számotokra, ha [különben] hívők vagytok. És [eljöttem] megerősítendő azt, ami a *Tórából* előttem volt, s hogy megengedettnek nyilvánítsak nektek egyet s mást, amit [törvényetek] megtiltott számotokra. [Csodás] jellel jöttem el hozzátok a ti Uratoktól. Féltétek [hát] Allahot, és engedelmeskedjétek nekem! Allah az én Uram és a ti Uratok. Szolgáljátok őt! Ez az egyenes út.«”

Ugyanez jelenik meg Mt 4,10 összefüggésében, valamint a legnagyobb parancsolattal kapcsolatban (vö. Mk 12,29–30).

A Szúra 3,52–53 szerint Jézus hitelenkedőkkel találja szembe magát, és miután afelől érdeklődik, hogy kik a segítőitársai, tanítványai válaszolnak neki:

„Miután Jézus észrevette a hitelenségüket, azt mondta: »Kik az én segítőtársaim az Allahhoz vezető [úton]?« Az apostolok azt mondták: »Mi vagyunk Allah segítőtársai. Hiszünk Allahban. Tanúsítsd, hogy [neki] vetjük alá magunkat! Urunk! Hiszünk abban, amit [kinyilatkoztatás gyanánt] leküldtél, és követjük a küldöttet. Írjál föl minket azok közé, akik tanúsítják [az Igazságot]!«”

A szinoptikus evangéliumokban Jézus személyesen választja ki tanítványait, tehát nem ő kéri Istentől őket, és nem Isten adja neki őket – vö. Mk 3,14–15.²⁷ A Korán „Easa” („Isa”) névvel illeti Jézust, s ez a megnevezése 25-ször fordul elő. 16-szor „Isa ibn Maryam”-ként („Jézus, Mária fia”), 17-szer „ibn Maryam”-ként („Mária fia”) és 11-szer „al-Masih” („Messiás”), 1-szer „Nabi” (Küldött) és 3-szor „Rasul” („Hírnök”) névvel szól róla. A „Mária fiaként” bemutatott Jézus a keresztyén szemlélettel való szembeszállást sejteti: Jézus nem Isten fia, hanem Mária fia, vagyis ember az embertől. A Korán ezt egyrészt tisztázásként fogalmazza meg, másrészt viszont olyan cím, amely tiszteletre méltóvá teszi Jézust, mivel Máriának igen magas státuszt tulajdonít.²⁸

Felettébb érdekes, hogy Jézus neve többször fordul elő a Koránban, mint Mohamedé, s ez azt is sugallhatja, hogy Mohamed többre tartotta Jézust magánál,²⁹ ugyanis a Szúra 19,30 szerint Jézus Allah igaz „szolgája” és „prófétája” volt:

„Elment akkor [Mária] véle az ő népéhez [karján] víve őt. Azok azt mondták: »Mária! Hallatlan dolgot cselekedtél! Áron leánytestvére! Pedig a te atyád nem

²⁷ Ld. Zovkić, Mato: *i. m.* 156.

²⁸ Zovkić, Mato: *i. m.* 147.

²⁹ Alphonse, Ndongo Kamdem: *i. m.* 16.

volt rossz ember, s az anyád sem volt céda!« [Mária] akkor [a gyermek Jézusra] mutatott. Azok azt mondták: »Hogyan beszélhetnénk egy kisgyermekkel, [aki még] a bölcsőben [fekszik]?« [A gyermek] azt mondta: »Allah szolgája vagyok! Odaadta nékem az Írást, és prófétává tett.«” (Szúra 19,27–30)

A Korán egyszer nevezi meg Jézust úgy, mint aki az „Ige” (Szúra 3,45):

„[Emlékezzetek arra], amikor az angyalok azt mondták: »Ó, Mária! Allah hírül ad néked egy ígét, amely tőle [ered], a neve Jézus, a Messiás, Mária fia [...]«”

Muszlim értelmezés szerint a Korán azért hívja Jézust Allah szavának, igéjének, mert ő nem földi apától származott, hanem Allahtól, aki az ő szavával hozta létre őt, akárcsak Ádámot (Szúra 3,59):

„Jézus olyan Allah előtt, mint Ádám. Porból teremtette őt, majd azt mondta neki: »Legyél!« És lett.”

Ha az értelmezésről nem is, a szóhasználatról mindenképpen a János evangéliumában megjelenő Ige, a Logosz juthat eszünkbe.³⁰

Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia! (Mt 16,16) Ez az egyik legősibb keresztyén hitvallás. De vajon mit jelent ez a Koránban?

„[A keresztyének] azt mondták: »Allah fiat nemzett!« Magasztaltassék! Nem! Az övé [minden], ami az egekben és a földön van. Minden [teremtény] néki engedelmeskedik. Ő az egek és a föld teremtője. Ha döntést hoz egy dologban, akkor csupán azt mondja annak: »Legyél!« – és [az] van.” (Szúra 2,116–117)

„Ti Írás birtokosai! Ne lépjétek túl a határt a ti vallásotokban, és ne mondjátok Allahról mást, csak az igazságot! Jézus, a Messiás, Mária fia [csupán] küldötte Allahnak, és az ő szava, amit sugalmazott Máriának, és a belőle [kiáradó] szellem. Higgyetek hát Allahban és a küldötteiben, és ne mondjátok azt, hogy: »Három!« Hagyjátok abba! Jobb az nektek. Allah csupán egyetlen isten. Magasztaltassék! Hogyan is lehetne gyermeke! Övé [mind]az, ami az egekben és a földön van. Allah elégséges istápoló! (Szúra 4,171)

„Hitetlenek azok, akik azt mondják: »Allah: a Messiás, Mária fia.« A Messiás [maga] mondta: »Izrael fiai! Szolgáljátok Allahot, az én Uramat és a ti Uratokat!« Aki Allah mellé [más isteneket] társít – annak Allah megtiltotta a Paradicsomot. Annak a lakhelye [majdan] a [pokol] tüze lesz. A vétkeseknek nincsenek segítők!” (Szúra 5,72)

³⁰ Hillenbrand, Carole: *Az iszlám. Új történelmi bevezetés*. Ford. Szabó Zsolt. Kossuth Kiadó, Budapest 2016, 77.

„Ez Jézus, Mária fia – az Igazság szava szerint, amelyben ők [még egyre] kételkednek. Nem illik Allahhoz az, hogy fiat nemzzen. Magasztaltassék! Ha döntést szól egy dologban, csupán azt mondja annak: »Legyél!«, és [az] van.” (Szúra 19,34–35)

Mohamed, illetve a Korán mindig a Tóra, valamint az Evangélium birtokosaira, azaz a zsidókra és a keresztyénekre utal, amikor az „Írás birtokosai” szókapcsolatot használja. A Korán szerint azonban a zsidók és a keresztyének meghamisítottak a Tórát, illetve az Evangéliumot:³¹

„Hogyan kívánhatjátok ti, [muszlimok], hogy [a zsidók] higgyenek nektek, amikor egy részük hallotta Allah szavát, és miután megértette azt, tudatosan meghamisította?” (Szúra 2,75)

„És egyességet köttöttünk azokkal [is], akik azt mondják: »Mi keresztyények vagyunk.« De ők [is] elfelejtették egy részét annak, ami intés gyanán [leküldetett] nekik. Ezért vizzályt és gyűlölködést támasztottunk közöttük, ami a Feltámadás Napjáig [fog tartani]. És Allah közölni fogja majd velük [az Utolsó Ítélet során], hogy mit tettek.

Ti, Írás birtokosai! Eljött immár hozzátok a mi küldöttünk, hogy világosan elmagyarázzon nektek sok mindent, amit elrejtettek az Írásból, és [ugyanakkor] sok mindenben elnéző [írántatok]. Fényesség és nyilvánvaló Írás jött Allahtól hozzátok.” (Szúra 5,14–15)

Tehát a zsidók és a keresztyének által meghamisított kinyilatkoztatás igazsága a küldött, vagyis Mohamed által állt helyre. Ugyanis a Korán megerősíti az igazi Tórát és Evangéliumot, amely Mohamed szerint úgy küldetett le, mint a Korán szúrái (Szúra 3,3–4; ld. még 5,44–48):³²

³¹ Ebben az esetben nem a bibliai vagy az apokrif evangéliumokra, azaz Jézus életéről szóló beszámolókra kell gondolnunk, hanem Jézus tanítására, amely a Tóra, illetve a Korán tanításának megerősítése.

³² „Leküldtük [hajdan] a Tórát [Izrael fiainak] – útmutatással és fényességgel benne –, hogy a próféták – akik alávetették magukat [Allahnak] – aszerint ítéelkezzenek azok között, akik zsidók, és hogy a rabbik és az írástudók (*ahbār*) Allah írása szerint ítéelkezzenek, melynek megőrzése rájuk bízott – és erre ők tanúk voltak. Ne féljetez [hát] az emberektől, hanem féljetez engem! És ne kótyavetyéljetez el a jeleimet potom áron! Akik nem aszerint ítéelkeznek, amit Allah [kinyilatkoztatás gyanánt] leküldött, azok a hitetlenek.

És előírtuk nekik benne: »Életet az életért, szemet szemért, orrot orrért, fület fülért, fogat fogért és a sebesülésekért [hasonlóan. Minden esetben] megtorlás [íratott elő]. Ha valaki alamizsna gyanánt elengedi [a vérdíjat], akkor az bűnbánat legyen neki! Akik nem aszerint ítéelkeznek, amit Allah [kinyilatkoztatás gyanánt] leküldött, azok az [igazi] vétkezesek! És az ő nyomukba küldtük Jézust, Mária fiát, biznyságául annak, ami a Tórából előtte volt. És adtuk neki az *Evangéliumot*

„Leküldte reád [ó próféta] az Írást az Igazsággal ama [kinyilatkoztatások] bizonyoságaképpen, amik előtte voltak. Leküldte a *Tórát* és az *Evangéliumot* korábban útmutatás gyanánt az embereknek. És leküldte [most] a kinyilatkoztatást (*furqān*).”

A Korán tehát azt hangsúlyozza, hogy Jézus először is *Mária fia*, és hogy ő Allah küldötte, prófétája, s így tisztésége kimerül a prófétai státuszban. Miért? Azért, mert ő nem Isten fia, s mert Allah egyetlen isten, s így nem lehet gyermeke (Szúra 4,171), nem is illik hozzá, hogy fiat nemzzen (Szúra 19,35). Mire gondolt tehát Mohamed, amikor azt mondta, hogy Istennek nem lehet fia? Jos Colijn ezt írja:

„Már a II. század végén aktuálissá vált az Istenről szóló tanítás tisztázása, ugyanis a platonista filozófiában és a gnózisban is sok olyan elképzelés élt Istenről, amely a bibliai kijelentéssel összeegyeztethetetlen volt.

Az egyházatyák sem voltak azonos véleményen ebben a kérdésben. Justinus pl. azt mondta, hogy az Atyát, Krisztust, az angyalokat és a Szentleket kell imádni. Már a felsorolás sorrendje is problematikus. [...] Krisztusról éppen Justinus mondta ki, hogy ő egy » második« Isten. [...]

Voltak az egyházban, akik tiltakoztak ez ellen a vélemény ellen, amely szerintük *pluralizmus*hoz vezethet, mert a végén nem egy, hanem több Istenről lesz szó, ami elfogadhatatlan. Ez a tábor éppen ezért a *monoteizmus*ért harcolt. A háttérben egyrészt meghúzódtak azok, akik nem fogadták el Krisztus istenségét, hogy ő ugyanúgy Isten, mint az Atya. Másrészt érezhető a görög befolyás is a tiltakozásban, mert ha elismerik a Szentháromságot, akkor Istent már nem lehetne »megérteni«, és nem lehetne a hellenisztikus monoteizmusba beilleszteni.”³³

A trinitástan ma is misztérium. De Mohamed tiltakozását könnyebb megértenünk, ha tudjuk, hogy például az ókori politeista vallásokban nem volt idegen az az elképzelés, amely szerint az istenek az emberekkel háltak, és félisteneket nem-

– útmutatással és fényességgel benne –, hogy bizonyítsa azt, ami a Torából előtte volt – útmutatásként és intésként az istenfélőknek.

Az *Evangélium* birtokosainak tehát aszerint kell ítélniük, amit Allah [kinyilatkoztatás gyanánt] leküldött benne, s akik nem aszerint ítélnének, amit Allah leküldött, azok az [igazi] vétkesek!

Leküldtük hozzád az Írást az Igazsággal, hogy bizonyítsa azt, ami az írásból előtte volt és [hitelességét] tanúsítsa. Ítélezz hát közöttük aszerint, amit Allah leküldött. Ne kövesd az ő kényüket, [eltérve] attól, ami az igazságból eljött hozzád! Mindenki számára kijelöltük a cselekvés [egy meghatározott] zsinórmértékét és egy meghatározott utat. Ha Allah úgy akarta volna, akkor egyetlen közösséggé tett volna benneteket, de [különböző közösségekre osztott szét], hogy [ekképpen] tegyen próbára titeket, abban, amit [a kinyilatkoztatásból] adott nektek. Versengjetez hát a jó-cselekedetekben! Mindannyian Allahhoz fogtok [majdan] visszatérni. Es akkor majd ő közölni fogja veletek, hogy min különböztetek össze [az evilágon].”

³³ Colijn, Jos: *i. m.* 39.

zettek, mint például a római mitológiában Herculest, Alkméné és Jupiter fiát. Az arab politeizmus korában pedig három istennőt is tiszteltek, akiket „Allah lányai”-nak neveztek.³⁴ Ezeknek tükrében olvashatjuk még a Szúra 112,1–4-ben is:

„Mond: Allah, az egyedülvaló,
Allah, az örökkévaló!
Nem nemzett és nem nemzetett.
És senki nem fogható hozzá.«”

Mohamed kritikája és a muszlimok hite tehát ezen a félreértésen alapulhat. Viszont tudjuk, hogy a keresztyén teológiában szó sincs olyan tanításról vagy értelmezésről, amely szerint Jézus Krisztus Isten test szerinti fia vagy a Máriával való együttlét gyümölcse lenne. A Szentháromság Isten természetének belső lényegéről szól. Három különböző személy egyesül egy isteni lényegben, de nem alkotnak három különböző istenséget, amelyet nemcsak a Korán, hanem mi, keresztyének is ugyanúgy elvetendőnek ítélünk.³⁵ Azonban ezt a meghatározást nemhogy az iszlám hitűek, hanem a muszlim teológusok sem ismerik, sőt mondhatni Mohamed tudatlanságára építve ezernégyszáz év távlatából is ugyanazzal a téves ismeretre alapozott kritikával illetik a keresztyén krisztológiát.³⁶

Egy muszlim teológus, Abdel Rahman Mihálffy így értelmezi az istenfíúságot a Korán alapján:

„A keresztyének azt állítják, hogy Jézus Isten fia. A Korán ezzel a dogmával szemben kritikával él. Mondják: »Allah gyermeket (nemzett).« Allahnak nem lehetnek emberi tulajdonságai. Ha lennének, nem Allah, hanem ember lenne. Lehet, hogy a keresztyének úgy akarják leírni Jézust, mint egyedülállót, akinek isteni küldetése minden felett áll. Mi muszlimok azonban úgy tartjuk, hogy a »próféta« szó embert jelent isteni küldetéssel, ami minden fölött áll. Ha Istenhez emberi tulajdonságo-

³⁴ Hillenbrand, Carole: *i. m.* 28–29.

³⁵ „Egy Isten van, mondja Tertullianus, de az üdvtörténet érdekében az egységből háromság lett: egy isteni »lényeg« (*substantia*) van, de három »személy« (*hypostasis*) van az egy Istenben. A három egy, de nem ugyanaz.” A szentháromságtan pontosabb és helyesebb megfogalmazása majd a niceai zsinaton vált valóra (Kr. u. 325). Coljin, Jos: *i. m.* 40.

³⁶ „Emberről isteni színben magasztalni vagy Isten fiának tekinteni nem új keletű dolog. Az ókori mitológiában rengeteg ezzel foglalkozó irodalmat találunk. Miután Allah elküldte prófétáit, az embereknek nem lehetett többé kétségük az Egy Isten valóságáról és a több istenhitben rejlő blaszfémiairól. Úgy látszik, az embert időről időre visszahúzza a csábítás a tudatlanság és babonák világa felé, így hitét ebben az irányban alakítja.” *Al Quran – Korán*. English version and comments: Yusuf Ali. Hungarian version and comments: Abdel Rahman Mihálffy – Yusuf Ali angol fordításának és magyarázatainak felhasználásával. Magyar fordítás és magyarázatok: Abdel Rahman Mihálffy. https://mek.oszk.hu/17000/17082/pdf/17082_1.pdf (2021. júl. 20.), Szúra 9, 532. lábjegyzet.

kat társítunk, akkor a mi szintünkre alacsonyítjuk őt, ami helytelen. Miért kellene neki gyermek, ha az egész világmindenség az ő teljhatalmúsága alatt áll, övé minden, ami az egekben és a földön van?»³⁷

Ehhez kapcsolódva Sandra Toenies Keating szerint az elutasítás hátterében egy olyan iszlám teológiai megfontolás is állhat, miszerint Istent ne próbáljuk valami teremtményhez, halandóhoz hasonlítani, vagy annak képébe zárni.³⁸ Ezzel mi, keresztyének is teljes mértékben egyet tudunk érteni, ugyanis a Jézus Krisztus kettős természetéről szóló tanítás ezen vagy ehhez hasonló dogmán nyugszik.

Az iszlám teológiában a „Jézus Krisztus, Isten Fia” cím azt jelenti, hogy a keresztyének egy embert tesznek egyenlővé Istennel. A muszlimok szerint Jézus nagysága abban rejlik, hogy ő ember volt, ugyanis ha ő Isten lett volna, akkor nem lehetne példaképe az embereknek.³⁹ Egy bizonyos ponton érthető a Korán álláspontja, de tudjuk azt is, hogy a keresztyének „Jézus Krisztus az Isten Fia” hitvallása jóval árnyaltabb, s bár tisztábban érthető, mint a szentháromságtan, mégis számos vitát váltott ki a korai keresztyén egyházban is.⁴⁰ De semmiképpen nincs szó arról, hogy egy ember – ez esetben Jézus – megistenült volna. Ő előbb Isten volt, és isteni természete mellé felvette az emberi természetet, vagyis a „Fiú” mellé az „Emberfia” címet.

Végezetül pedig tegyük még egy kis kitérőt a Korán azon állítására, amelyről korábban már röviden szót ejtettünk, s amely szerint Jézus Krisztus nem szenvedte el a kereszthalált. Míg az Újszövetségben Jézus a keresztre feszítettett és feltámadott Isten fia, addig a Koránban Allah szent prófétája és küldötte, akit Isten megment a keresztre feszítéstől és kínhaláltól.

„És ők cselet szöttek. Ám Allah is cselet szöött. Allah a legjobb cselszövő. [Emlékezzetek arra], mikor Allah így szólt: »Jézus! Magamhoz szólítalak [immár], magamhoz emellek [az égbe] és megtisztítalak téged a hitetlenektől. Azokat, akik követnek téged, a hitetlenek fölé helyezem – egészen a Feltámadás Napjáig. Az-

³⁷ *Al Quran – Korán*, ld. a Szúra 1,116-hoz fűzött 67. lábjegyzetet.

³⁸ Keating, Sandra Toenies: *i. m.* 20.

³⁹ Ahmad, Sheikh Nasir: *Jesus (as) im Koran*. Ahmadiyya Muslim Jamaat, Frankfurt 2019, 19. https://ahmadiyya.de/fileadmin/user_upload/bibliothek/sheikh_nasir_ahmad-jesus_im_koran.pdf.

⁴⁰ A Krisztus kettős természetéről szóló hivatalos egyházi állásfoglalás a 325-ben tartott niceai zsinaton dőlt el. Ezt Arius azon tévmitésének köszönhette, hogy Jézus nem Isten, csupán ember, s ez megingatta az üdvösségtant. A kérdés tehát az volt: hogyan lehet Jézus Krisztus egyszerre Isten és egyszerre ember? A végső választ végül a 425-ös kalcedóni zsinat hozta meg, amely kimondta: Jézus Krisztusban a teljes emberi és a teljes isteni természet egyesül elválaszthatatlanul, de úgy, hogy e kettő összeleghyíthatatlanul is marad. Coljin, Jos: *i. m.* 48–49., 58–59.

tán [mindannyian] hozzám fogtok visszatérni, s ítélni fogok köztetek abban, amiben különböztetek.” (Szúra 3,54–55)

„[...] ezt mondták: »Megöltük Jézust, a Messiást, Mária fiát, Allah küldöttét« – holott [valójában] nem ölték meg őt, és nem is feszítették keresztre, hanem [valaki más] tétetett neki [Jézushoz] hasonlónak [és azt ölték meg]. Akik [Jézust] illetően összekülönböztek, azok kétségben vannak felőle. Nincs tudomásuk róla, csupán vélekedésüket követik. Bizonyosan nem ölték meg őt, ellenkezőleg, Allah magához emelte őt. Allah hatalmas és bölcs. Az Írás birtokosai közül nincs senki, aki – halála előtt – ne hinne benne. A Feltámadás Napján [Jézus] lesz tanú ellenük.” (Szúra 4,157–159)

Tudjuk a Bibliából, de olyan külső forrásokból is,⁴¹ amelyek nem sokkal Jézus halála után keletkeztek, hogy ő valósággal kereszthalált szenvedett. A Korán elbeszélése iszlám teológiai jellegű, és azt ennek szem előtt tartásával kell értelmezni és érteni. Mahmoud M. Ayoub ezt így fogalmazta meg:

„Jézus halálának tagadása az emberek hatalmát tagadja, amellyel le tudnák rombolni Isten szavát, mely örökre győzedelmes.”⁴²

Némelyik muszlim teológus, mint például Ahmed Deedat is, a Biblia alapján próbálnak érvelni az ellen, hogy Jézus Krisztus a kereszten halt meg. Gyakran idézik a Lk 22,42-t, amely szerint Jézus így könyörög: *Atyám, ha akarod, vedd el tőlem ezt a poharat*. Vagyis hogy feláldoztatásának elkerülését kéri Istentől. Viszont nem idézik az imádság második részét: *mindazáltal ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied*. Emellett érvként tekintenek arra is, hogy Pilátus ártatlannak találja Jézust; csakhogy Pilátus végül kiszolgáltatja őt a zsidóknak (Mt 27,15–26). Ezek a muszlim teológusok nem tudnak mit kezdeni Jézus azon mondásaival, amelyekkel szenvedését és halálát jelenti be: *az Emberfiának sokat kell szenvednie, el kell*

⁴¹ Josephus Flavius ezt írja *A zsidók története* című könyvében: „Ebben az időben élt Jézus, ez a bölcs ember, ha ugyan szabad őt embernek neveznünk. Ugyanis csodákat művelt, és tanította az embereket, akik szívesen hallgatják az igazságot, és sok zsidót és sok görögöt megnyert. Ő volt a Krisztus. És ámbár főembereink följelentésére Pilátus keresztre feszítette, most is hívek maradtak hozzá azok, akik addig szerették. Mert harmadnap feltámadt és megjelent közöttük, mint ahogy Istentől küldött próféták ezt és sok más csodálatos dolgot előre megjövendöltek felőle. S még ma is megvan a keresztények felekezete, amely róla vette a nevét.” *Antiquitates* XVIII. 3,3. A fordítás forrása: Flavius Josephus: *A zsidók története*. Ford. Révay József. Renaissance, Budapest 1946, 784.

⁴² Küng, Hans – Ess, Josef van: *i. m.* 178., ahol Hans Küng Mahmoud M. Ayoub 1978-ban megjelent, *Redemptive suffering in Islam* című tanulmányának 117. oldalára hivatkozik.

vetetnie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, és meg kell öletnie (Lk 9,22; vö. 17,25; 24,7; Mk 8,31; Mt 16,21;17,22 stb.).

A háromság

Mint már említettük, a keresztyén teológiában a Szentháromság három különálló személy, az Atya, Fiú, Szentlélek egységét jelenti az isteni lényegben. A Korán ezzel szemben azt írja elő, hogy „Higgyetek hát Allahban és a küldötteiben, és ne mondjátok azt, hogy: »Három!« (Szúra 4,171). Akkor, amikor mégis háromságról beszél, a „Korán természetesen nem a szentháromságos egy Isten belső misztériumáról beszél, hanem három istenről”⁴³ tesz említést. A Koránban kritizált hármasság istenei Allah, Jézus és Mária:

„[És emlékezzetek arra], amikor Allah azt mondta: „Jézus, Mária fia! Mondtad-e vajon te az embereknek, hogy: »Vegyetek engem és az anyámat Allah mellé két istennek?» [Jézus pedig] azt mondta: »Magasztaltassál! Hogy jönnék én ahhoz, hogy olyasmit mondjak, amihez nincsen jogom. Ha és [valóban] azt mondtam volna, akkor te tudnád azt. Te tudod azt, amit én [elrejték] magamban, de én nem tudom, mit [rejtessz el] te magadban. Bizony, [egyedül] te vagy az, aki tudván tudod a rejtett dolgokat. Csak azt mondtam nekik, amit te parancsoltál nekem, hogy: ‘Szolgáljátok Allahot, az én Uramat és a ti Uratokat!’ És tanú voltam velük szemben, ameddig közöttük tartózkodtam. Miután pedig magadhoz szólítottál engem, te lettél az őrző fölöttük. Te vagy minden dolog tanúja.»” (Szúra 5,116–117)

Az idézett szakasz szerint Jézus nem tanított olyat, hogy őt és édesanyját Isten mellé kellene emelni, és istenekként kellene tisztelni. Ezzel mi, keresztyének is teljes mértékben egyet tudunk érteni, ugyanis Jézus valóban nem mondott ilyet. Egyrészt Jézus maga volt Isten, nem kellett megistenülnie, mint ahogy azt Arius tanította; másrészt a Biblia sehol sem tanítja Máriáról, hogy több vagy jobb lett volna bármelyik embernél.

Ha Mária istent szült, akkor ez Mohamed értelmezésében azt jelenti, hogy neki is istennek kellett lennie. Ebben lesz világossá a Korán és az Újszövetség Istenről alkotott felfogása közötti különbség: míg a Korán szerint Isten tökéletes transzcendenciában marad, addig a keresztyén hit szerint közülünk valóvá, emberré lesz. Egyértelmű tehát, hogy Mohamed az istengyermekséget is elutasítja, s egyben azt is, hogy az ember Isten képmása lenne (Szúra 5,18):

„A zsidók és a keresztyének azt mondják: »Mi vagyunk Allah kedvencei.« Mondd: »Miért büntet akkor benneteket a bűneitekért?« Nem! Ti emberek vagytok – azok

⁴³ Csordás Eörs: *i. m.* 76.

közül, akiket teremtett. [Allah] megbocsát, akinek akar, és megbüntet, akit akar. És Allahé [mind]az, ami az egekben és a földön van és [mind]az, ami a kettő között van. És hozzá jut el védül [minden].”

A keresztyén értelmezés szerint annak, hogy Jézust Isten Fiaként ismerjük el, az a célja, hogy mi Isten közelébe kerülhessünk, gyermekeivé válhassunk (Róm 8,29.15.).⁴⁴ Mohamed szerint az „Írás birtokosai” elváltoztatták, meghamisították Jézus képét, és ő az, aki helyreállította az igazi Jézus-képet. A keresztyéneknek azt veti a szemére, hogy Jézust istenné, Máriát pedig istennővé tették. Mohamed úgy vélte, hogy a Szentháromságot három különálló isten, Allah, Jézus és Mária alkotja,⁴⁵ és nem értette, hogy a szentháromságtan megerősíti és világossá teszi az egyetlen Istenben való hitet.⁴⁶ Az viszont bizonyos, hogy a Korán nem ismeri a Szentlelket mint a Szentháromság harmadik személyét. Az pedig, hogy mit ért a „Lélek” fogalmán, nehéz megmondani, ugyanis a Szúra 21,91-ben az élet leheletét, a 4,171-ben az Allahból „[kiáradó] szellem”-et jelenti. Jelen van Jézus fogantatásakor (19,17), majd pedig Allah erősíti meg vele Jézust (5,110),⁴⁷ máshol pedig angyali küldötként jelenik meg, Gábrriel arkangyal személyében (2,253).⁴⁸

Kortörténeti kitekintés

A 6–7. században, Mohamed fellépésének idején már megvolt a hivatalos egyházi álláspont a szentháromságtan és Krisztus személyét illetően. Ez utóbbiról a 451-es kalcedoni zsinat döntött, azonban az egyiptomi és a szíriai küldöttség nem írta alá a határozatot. Ezekben az országokban megerősödött a *monofizitizmus*, amely Jézus Krisztust köztes lényként, félig istenként és félig emberként értelmezte.⁴⁹ Egyiptom és Szíria egyaránt közel van az Arab-félszigethez. Kereskedő lévén Mohamed bizonyosan járt ezekben a térségekben, s így feltételezhető, hogy a keresztyén hit monofizitista ágával találkozott, amelyet összekapcsolt az általános politeista vallási kultusszal, és úgy értelmezte, hogy Jézus Isten és ember közös utódja.

⁴⁴ Gnilka, Joachim: *i. m.* 128–129.

⁴⁵ Uo. 117–118.

⁴⁶ Gnilka, Joachim: *i. m.* 127–128.

⁴⁷ „[És emlékezzetek arra], amikor Allah azt mondta: »Jézus, Mária Fia! Emlékezz a kegyelemre, amelyet irántad és szülőanyád iránt tanúsítottam [akkor], amikor megerősítettem téged a Szentlélekkel, úgy, hogy [mint gyermek] a bölcsőben szóltál az emberekhez, és később mint felnőtt.«”

⁴⁸ „És Jézusnak, Mária fiának nyilvánvaló bizonyítékokat adtunk, és megerősítettük őt a tiszta Lélekkel (Gábrriel angyallal...)” Ld. Küng, Hans – Ess, Josef van: *i. m.* 160.

⁴⁹ Coljin, Jos: *i. m.* 59.

Annak háttérében, hogy a Korán elutasítja Mária „istenségét”, valószínűleg szintén a monofizitizmus állt. Az 5. században vita alakult ki az egyházban, hogy Mária istenszülő (*theotokos*), emberszülő (*anthropotokos*) vagy krisztusszülő (*kebristotokos*). A vita Nestorius és Cyrillus közt zajlott. Cyrillus azt vallotta, hogy Mária istenszülő. Mondani sem kell, hogy Mária személye ezzel mennyire felértékelődött az egyházban, ugyanis tisztelete már a 2. században is jelentkezett.

„Irenaeus (†180) Máriának már közvetítő szerepet tulajdonított: amit az aszszonyok Évában elveszítettek, azt Máriában visszakapták; Mária így *együttműködött* Istennel. Krisztus áll az első helyen, de Mária ott van az árnyékában.

[...] Az egyháztörténet folyamán Mária egyre nagyobb és egyre önállóbb helyet kapott Krisztus mellett. Az V. században Máriáról még nem mondták, hogy »bűn nélküli«, de kialakult például az a gondolat, hogy Mária mindig szűz maradt (659-ben egy nyugati zsinaton kimondták, hogy kárhozzatják azt, aki tagadja Mária örök szüzességét). A népi vallásosságban Mária egyre nagyobb szerepet kapott, énekeket írtak róla. Efézusban átveszik Cyrillus véleményét, hogy Mária »theotokos«, »istenszülő«, nem csak Jézus anyja, hanem Isten anyja!⁵⁰

Keleten, a monofiziták tanításában egyre inkább háttértbe szorult Krisztus emberi természete, így a nép szükségét érezte egy közvetítőnek, akit Mária személyében találtak meg.⁵¹ A 6–7. század egyiptomi és szíriai keresztyénei között Mohamed nagy eséllyel találkozhatott e Jézus Krisztus személyéről alkotott tévtanítással és a felfokozott Mária-tisztelettel, sőt -kultusszal. Ha mindezt számításba vesszük, akkor Mohamed feltehetőleg nem a hivatalos egyházi dogmával harcolt, hanem a keresztyén eretnekek tévtanításaival.

Összefoglalás

A Korán meglehetősen sokat foglalkozik Jézus Krisztus személyével, viszont azt láthatjuk, hogy az Újszövetségtől eltérő képet alkot róla, ugyanis a Korán „tagadja”,⁵² hogy Jézus Krisztus az Isten Fia, s így természetesen a szentháromságtant is. A Korán szerint Jézus csupán teremtménye, prófétája Istennek, akit Isten megmentett a kereszthaláltól. A test szerinti istenfiúság feltehetőleg az ókori panteonban megszokott mitikus nemzessel lehet gondolati, értelmezési párhuzamban, s emellett Mohamed olyan eretnek keresztyén tanításokkal találkozhatott, amelyet egyébként jogosan igyekezett cáfolni. Jézus Krisztus halálának tagadása pedig feltehetőleg teológiai megfontolásból született, ugyanis

⁵⁰ Coljin, Jos: *i. m.* 57.

⁵¹ Uo. 58.

⁵² A helytálló tagadás vagy cáfolás a megfelelő ismeret birtokában lehet releváns.

Mohamed sikeres életpályája is azt bizonyítja, hogy Allah szolgája nem bukhat el, nem szenvedhet, mert Isten megvédi, és sikerre viszi az övéit. Ehhez képest Jézus Krisztus a szenvedés útját is végigjárja a bűnös emberrel, s még a helyettes áldozatot is vállalja üdvösségéért (Ézs 53,3–6).

Összefoglalásunkban hadd tegyünk külön említést arról is, hogy a Korán nem a Biblia tanítása, vagy a keresztyén egyházi dogma ellenében nyert megfogalmazást, hanem az egyes keresztyén szakadárok tévedései ellenében. Amikor Jézus Krisztus személyére vonatkozóan cáfol, olyan tanításokkal vitatkozik, amelyek nem azonosak a Bibliában elének tárt Jézus-képpel vagy az évszázadok által le-tisztázott krisztológiai tanítással.

Felhasznált irodalom

- Ahmad, Sheich Nasir: *Jesus (as) im Koran*. Ahmadiyya Muslim Jamaat, Frankfurt 2019, 19. https://ahmadiyya.de/fileadmin/user_upload/bibliothek/sheikh_nasir_ahmad-jesus_im_koran.pdf.
- Al Quran – Korán*. English version and comments: Yusuf Ali. Hungarian version and comments: Abdel Rahman Mihálffy – Yusuf Ali angol fordításának és magyarázatainak felhasználásával. Magyar fordítás és magyarázatok: Abdel Rahman Mihálffy. https://mek.oszk.hu/17000/17082/pdf/17082_1.pdf
- Alphonse, Ndongo Kamdem: Jesus in the Bible and the Qur'an: A Comparative Study. In: *Journal Of Humanities and Social Science* 12, (2013/1), 14–19.
- Arberry, Arthur J. (ford.): *The Koran Interpreted*. Vol. 1–2. Allen & Unwin, London – Macmillan, New York 1955.
- Blanchard, Christopher M.: *Islam: Sunnis and Shiites*. Congressional Research Service. 2010, 1–2. <https://fas.org/irp/crs/RS21745.pdf> (2021. júl. 20.)
- Coljin, Jos: *Egyetemes Egyháztörténet*. Iránytű Alapítvány, Gödöllő 2001.
- Csordás Eörs: *Párbeszéd az iszlámmal*. Szent István Társulat, Budapest 2001.
- Flavius Josephus: *A zsidók története*. Ford. Révay József. Renaissance, Budapest 1946.
- Gnilka, Joachim: *Biblia és Korán, ami összeköti és ami elválasztja őket*. Ford. Sasvári Györgyné, Simon Róbert. Szent István Társulat, Budapest 2007.
- Hadzsi Muhammad al-Kaaim Szafa Szavada: *A Szciantológia és az iszlám. Összehasonlító tanulmány*. 1996, 5. In: *Docplayer*. <http://docplayer.hu/44545552-A-szciantologia-osszehasonlito-tanulmany.html> (2021. júl. 20.).
- Hillenbrand, Carole: *Az iszlám. Új történeti bevezetés*. Ford. Szabó Zsolt. Kossuth Kiadó, Budapest 2016, 77.
- Keating, Sandra Toenies: *What Catholics Should Know About Islam*. Knights of Columbus Supreme Council Catholic Information Center, New Haven, CT 2008.

- Khāridjites. In: Gibb, H. A. R. – Kramers, J. H. (eds.): *Shorter Encyclopaedia of Islam*. E. J. Brill, Leiden–New York–Köln, 1995, 246–249.
- Khāridzsiták. In: Simon Róbert: *Iszlám kulturális lexikon*. Corvina, Budapest 2009, 232–236.
- Kránitz Mihály: Egy Isten, két vallás. Azonosságok és különbözőségek a Tanítóhivatal szemszögéből. In: Benyik György (szerk.): *A Biblia és a Korán*. Szegedi Nemzetközi Biblikus Konferencia, Szeged, 2007. augusztus 26–29. JATEPress, Szeged 2008, 53–68.
- Küng, Hans – Ess, Josef van: *Párbeszéd az iszlámról*. Ford. Szabóné Révész Magda. Kereszténység és világvallások. Palatinus, Budapest 1998.
- Muhammad profet of Islam. (Biographical sources.) In: *Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Muhammad> (2021. júl. 20.).
- Munif, Abdul-Fattah: A Korán-magyarázat és helye a muszlim gondolkodásban. In: Benyik György (szerk.): *A Biblia és a Korán*. Szegedi Nemzetközi Biblikus Konferencia, Szeged, 2007. augusztus 26–29. JATEPres, Szeged 2008, 27–51.
- Patay Pál: Wahhabiták. In: Diós István (főszerk.): *Magyar katolikus lexikon*. XV. kötet. Szent István Társulat, Budapest 2010.
- Schirmacher, Thomas: *The Koran and the Bible*. Translated by Richard McClary, revised by Thomas K. Johnson. “World of Theology Series”. Studies published by the Theological Commission of the World Evangelical Alliance, vol 7. Verlag für Kultur und Wissenschaft – Culture and Science Publ. Bonn 2013.
- Simon Róbert: *Korán. A Korán világa*. Második, javított kiadás [egy kötetben]. Helikon Kiadó, Budapest 1994.
- Visky S. Béla: Kereszténység és világvallások Hans Küng értelmezésében. In: uő: *Bizalom a határon. Teológiai esszék és tanulmányok*. Koinónia Kiadó, Kolozsvár 2003, 21–64.
- Watt, William Montgomery: *Az iszlám rövid története*. Ford. Filipcsei Mirandella. Akkord Könyvkiadó, Budapest 2000.
- Watt, William Montgomery: *Az iszlám rövid története*. Ford. Filipcsei Mirandella. Akkord Kiadó, Budapest 2000.
- Zovkić, Mato: Jézus gyermekora és küldetése a Koránban és a szinoptikus evangéliumokban. In: Benyik György (szerk.): *A Biblia és a Korán*. Szegedi Nemzetközi Biblikus Konferencia, Szeged, 2007. augusztus 26–29. JATEPress, Szeged 2008, 143–164.

* * *

While the Qur’an often refers to Jesus Christ, it presents a picture which is different from the New Testament. The Qur’an “denies” that Jesus Christ would be the Son of God, implicitly also discounting the doctrine of the Holy Trinity. Jesus is only a creature, a prophet of God, whom God saved from death on the cross. The denial of the death of Jesus Christ was presumably theologically motivated, insofar as Muhammad’s successful career was aimed to prove that the servant of Allah cannot fail or suffer because God protects his people and leads them to

prosperity. In contrast, Jesus Christ is the One who, if necessary, will take the way of suffering for the sinner and even make the substitutionary sacrifice for his salvation (Is 53:3-6). Muhammad could have encountered heretical Christian teachings. When the Qur'an refutes teachings concerning the person of Jesus Christ that are irreconcilable with the Bible or the traditional dogmas of Christianity, it refutes, in fact, the heresies of certain Christian sects.

Keywords: Qur'an, Jesus Christ, Son of God, Trinity, Mary.